

Д. М. ЗАГІРНЯК, О. А. КРАТ

ТОТОЖНІСТЬ ПРИНЦИПІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ТА ЗАХІДНИХ СФЕРАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

З'ясовано, що у сфері вищої освіти суттєво відображається дія ринкового механізму. Доведено, що західних і вітчизняних науковців об'єднує стурбованість сучасним станом вищої освіти та пошуком шляхів покращання ситуації. Орієнтація на світовий досвід зумовила застосування крос-національного співставлення вищої освіти України з країнами Заходу. Використання інтервальної логіки дозволило визначити тотожність принципів господарювання в українській та західних сферах вищої освіти завдяки встановленню наявності ринкових відносин та окресленню однозначності розуміння їх сутності.

Ключові слова: вища освіта, ринок послуг вищої освіти, інтервальна логіка.

Постановка проблеми. Протягом тривалого часу українська вища освіта (далі – ВО) перебувала у полоні комуністичних ідей, які повністю відкидали ринкові відносини. Жорстке державне регулювання виключало ініціативу і самостійність вишів. «План прийому студентів», як і «план випуску», – це показники, що одночасно визначали потреби у фахівцях відповідних професій і кваліфікацій та можливості їх задоволення. Ситуація докорінно змінилася 1991 р., коли суверенна Україна проголосила курс на ринкові реформи. Увесь цей час ВО розвинутих країн Європи і Північної Америки (далі – західні ВО) удосконалювали форми і методи університетського підприємництва. Отже, сучасний стан української та західних систем освіти є похідним від різних часових інтервалів, у яких діяли принципово різні системи господарювання. Дана обставина уможливила з'ясування спільності базових умов сучасної діяльності української та західних освітніх систем.

Сфера вищої освіти (далі – СВО) є частиною економічного простору, у якій переломлюється дія ринкового механізму. Саме специфіка форм і методів академічної комерції становить просторовий континуум, який цілком може бути витлумачений по-різному вітчизняними і західними фахівцями. У свою чергу, наявність суттєвої різниці у розумінні континууму, зрештою, виключає обмін або одностороннє використання досвіду. Щоб спростувати (або підтвердити) дану обставину, необхідно з'ясувати спільність поглядів українських і західних фахівців на предмет визнання ринкових принципів базовими у відносинах суб'єктів СВО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сформованість ставлення західної академічної спільноти до ринкових відносин у СВО дозволила виокремити три категорії точок зору. Першу категорію становлять палкі поборники ринку послуг вищої освіти (далі – ПВО). Бок Д. аналізує проблеми, з якими стикаються американські університети для збереження якості освіти перед спокусою комерціалізації [1]. Кларк Б. описує трансформації в європейських університетах у другій половині ХХ ст., риси, що дозволили їм гідно відповісти на вимоги суспільства, наявність компромісу між підприємництвом та академічними цінностями [2].

Неборський Е. асоціює економіку освіти США з капіталізацією університетів [3].

До другої категорії належать помірні адепти ринкових відносин у СВО. Гейгер Р. досліджує внесок університетів в американське суспільство та суспільні вимоги до формування характеру університетів [4]. Упорядкування значного масиву інформації дозволило Урбану Д. і Герреро М. синтезувати оригінальний підхід до академічного підприємництва [5]. Квіек М. зображує панораму сучасних динамічних процесів, котрі відтворюють середовище, як суспільний інститут [6].

Третю категорією становлять недобррозичливі комерціалізації СВО. Хассі Т. і Сміт П. компетентно і злободенно критикують вищу школу Великобританії. Масову освіту вони пояснюють хронічним недофінансуванням, підсиленням менеджменту, зайвим акцентом на звітності, зниженням довіри, загостренням конкуренції, ринковим егоїзмом, ставленням до знань як до товару, а до студентів як до клієнтів [7]. Протесна позиція Нуссбаума М. до отримання ВНЗ прибутку переконливо доводить наявність товарно-грошових відносин у СВО [8]. Недоцільно розширювати межі аналізу, оскільки зазначені думки відображають загальне ставлення до проблеми світового освітнього співтовариства.

Серед вітчизняних освітян Оболенська Т. була однією з перших, хто наважився застосувати маркетинговий інструментарій до ВО [9]. Значний внесок зробив Патора Р., який, аналізуючи становлення ринку освіти у країнах Центральної та Східної Європи, довів, що Україна є частиною європейського освітнього простору [10]. Поглядам Боголіб Т. притаманна повага до минулого, критичне ставлення до сучасності та занепокоєння про майбутнє вищої школи України [11]. Пасінович І. поглибила теоретико-методологічні засади державного регулювання ВО та розробила рекомендації діяльності ВНЗ в умовах ринку [12]. Цимбал Л. цікавлять теоретичні засади формування, чинники впливу та проблеми функціонування ринку ПВО [13]. Стан, тенденції та проблеми розвитку ринку ПВО турбують Гончарова С., Бордюженко О., Бордюженко Н. [14]. Для Карпюк О. інтерес становить регіональний аспект організаційно-економічних засад формування та розвитку ринку освітніх послуг [15].

Аналіз публікацій свідчить, що західних і вітчизняних науковців об'єднує стурбованість сучасним станом ВО та пошук шляхів покращення ситуації. Проблеми мають спільне коріння, але по-різному трактуються західними та українськими колегами. На Заході активно обговорюється сумісність академічних канонів і ринкових підходів до управління університетами. В Україні злободенною є проблема найкращого поєднання державного регулювання та ринкових підходів до управління СВО. При загальному «знаменнику», яким є ринкові підходи, у західному «чисельнику» наявна специфіка діяльності університетів, а в українському – державні інтереси у СВО. Існує ймовірність, що відмінність чисельників зумовлює різницю у тлумаченні стану та виборі векторів розвитку ВО. Узявши до уваги досвід і успіхи західних колег, необхідно з'ясувати правильність формату вітчизняного «чисельнику».

Необхідність орієнтації на світовий досвід не викликає сумнівів у вітчизняних науковців, що робить доцільним використання крос-національного співставлення систем ВО, яке сфокусоване на товарно-грошові відносини. По суті, слід довести наявність спільності (нерозрізненості) та відмінності української СВО від західних сфер освіти. Для цього вдамося до інтервальної логіки, оскільки відносини є якісною характеристикою, що важко піддається обчисленню. Для розв'язання подібних завдань Новоселів М. вводить поняття «інтервальної непомітності». Воно дозволяє встановити зв'язок процесів абстракції з умовами розпізнавання образів досвіду та обробки даних у контексті традиційного принципу нерозрізненості, згідно з яким нерозрізненість трактується у прямому емпіричному сенсі, тобто без ідеалізацій. За відносності ототожнень принцип розглядає ідентичність як «логічну константу» [16, с. 125- 133; 17]. Відсутність чітко встановлених меж поняття «товарно-грошові відносини» переконує в неможливості усунути, зрештою, інтервальність (розмитість) дослідних знань про них. Визначальним поняттям інтервальної семантики є інтервал абстракції, що визначається як розумовий образ [17, с. 13]. Інтервал виражено за допомогою судження щодо наявності товарно-грошових форм обміну у відносинах між продавцями та споживачами ПВО. Як інтервал абстракції, що характеризує спільність української та західних СВО, узяті: фрагменти історії, нормативно-правові акти і доктрини розвитку, точки зору фахівців.

Мета публікації – визначення тотожності принципів господарювання в українській та західних СВО, що передбачає, установлення наявності товарно-грошових відносин, з одного боку, окреслення однозначності розуміння їх сутності, з другого, що дає змогу зробити припущення щодо загальних граничних умов існування моделей абстракції.

Виклад основного матеріалу дослідження. У

середньовіччі ВО Європи акумулювала все краще, що було накопичено у доісторичний період, та уособлювала існуючі у суспільстві ринкові відносини. Боротьба релігійних і світських засад відображалася на предметі вивчення, але не зачіпала суті економічних відносин тих, хто надавав, і тих, хто їх застосовував ПВО [18]. Кларк Б. помічає, що британська система ВО виникла та сформувалась незалежно від держави. Засновані під заступництвом церкви Оксфорд і Кембридж фінансувались за рахунок пожертвувань і плати за навчання. Світські університети XIX ст., засновані на приватній ініціативі, передусім передбачали плату за навчання [2, с. 35-36]. Європейська ВО неодноразово реформувалась під впливом суспільно-політичних подій, наприклад за часів Реформації (релігійний і суспільно-політичний рух у Західній і Центральній Європі у XVI – початку XVII ст.) або Великої французької революції [19]. Однак, незалежно від перетворення принципів, методів і форм педагогічного процесу, європейські університети завжди залишалися рівноправним суб'єктом економічних відносин. Це повною мірою стосується вищів, що діяли на теренах сучасної України. Хассі Т. і Сміт П. патетично резюмують: «Погляд в історію говорить про те, що вища освіта більше нагадує ринок» [7, с. 33].

Бок Д. стверджує, що сьогодні університет комерціалізований повною мірою [1, с. 24-36]. Урбано Д. і Герреро М. розглядають університетські містечка у підприємницькому середовищі як важливі каталізатори регіонального економічного і соціального розвитку [5, с. 40]. Квіек М. робить висновок, що картину майбутнього університету в суспільствах і економіках, що спираються на знання і керуються ринковими силами, не можна обговорювати у традиційних контекстах. У глобальних масштабах більш помітною стає «ринкова перспектива» державних послуг в освітній галузі [6, с. 14, 17].

Гейгер Р. патетично заявляє про апофеоз ідеології вільного ринку в «епохи приватизації». Функціональне розширення світової економіки супроводжується перенесенням ринкових відносин до некомерційної сфери [4, с. 232, 233]. Незважаючи на гостру критику ринкових орієнтирів у розвитку освітньої сфери, Нуссбаум Н. узагальнює думку академічної громадськості щодо домінування у XXI ст. нової концепції освіти, орієнтованої на отримання прибутку [8, с. 18]. З позиції економіки знань Неборський Е. значну роль у житті університету відводить економічним показникам, які складаються із сукупності його фінансових можливостей, наприклад дослідної діяльності, спрямованої на отримання прибутку [3, с. 26]. На прикладі університетів Уорика і Стратклайда з Великобританії, Твенте з Нідерландів, Йонсуу з Фінляндії та технічного університету Чалмерса зі Швеції Б. Кларк аргументовано доводить

прийнятність ринкового середовища для успішної діяльності університетів [2].

Стислий екскурс в історію професійних знань, умінь і навичок переконує, що протягом багатьох століть питання, хто повинен за них платити, не було актуальним через свою очевидність. Індивідуум повною мірою мав уяву щодо комерційної цінності знань, а тому плата за навчання була природною формою відносин в академічному середовищі. Не вдаючись до подробиць фінансових відносин викладача і студента, слід визнати, що товарно-грошові відносини були і залишаються одним з «наріжних каменів» фундаменту вищої школи. Цей умовивід дозволяє розглядати сучасну комерційну активність як більш або менш вдалий експеримент з методами і формами при збереженні принципів.

У сучасній вітчизняній історії перші кроки для втілення ринкових відносин у СВО було зроблено майже чверть століття тому. Згідно зі статтею 3 Закону України «Про освіту», право громадян України на освіту забезпечується розгалуженою мережею навчальних закладів, заснованих на державній та інших формах власності. У статті 18 визначені умови створення навчальних закладів, відповідно до яких декларується можливість утворення закладів різних форм власності. Усього у статтях Розділу I словосполучення «форми власності» застосовано 17 разів, а у статтях Розділу II – три рази, зокрема і «приватна форма власності» (стаття 36, пункт 4) [20]. У Законі України «Про вищу освіту» від 17 січня 2002 р. приватна форма власності згадується п'ять разів, а всі форми власності – 47 разів [21]. У Законі України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. приватна форма власності згадується 14 разів, а всі форми – 52 рази [22]. Закріплені на законодавчому рівні плюралізм форм власності є формальною ознакою наявності ринкових відносин у СВО.

У Національній доктрині розвитку освіти (2002 р.) викладено напрями розвитку, що безпосередньо стосуються комерціалізації, наприклад «удосконалення правового підґрунтя для приватного фінансування діяльності навчальних закладів» [23]. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. (2013 р.), стратегічним напрямом державної політики визначено «створення та забезпечення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей, створення навчальних закладів різних типів і форм власності», а до перспективних завдань органів управління освітою віднесено «приведення мережі ВНЗ і системи управління ВО у відповідність із потребами розвитку національної економіки та запитів ринку праці» [24]. Отже, комерціалізацію визначено вектором розвитку вітчизняної ВО.

У Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), затвердженій 1993 р., стратегічним завданням реформування освіти є «подолання монопольного становища держави в

освітній сфері через створення на рівноправній основі недержавних навчально-виховних закладів», основним шляхом реформування освіти – «формування нових економічних основ системи освіти» [25]. Переконливим аргументом на користь комерціалізації освітянської діяльності став затверджений 2010 р. Перелік платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної та комунальної форм власності [26].

Стислий аналіз нормативно-правових документів свідчить про те, що Україна обрала та впевнено крокує до комерціалізації вищої освіти. Кожна гілка влади зробила вагомий внесок у комерційну розбудову ВО. Примітно, що жоден нормативно-правовий документ, що регламентує ВО України, не містить визначення понять «ринок ПВО», або «ринок освітніх послуг». Характеризуючи державну політику України у галузі освіти і науки, Боголіб Т. піддає гострій критиці окремі положення державних програм у галузі освіти і науки, пропонує методи усунення недоліків і шляхи подолання кризових явищ [11, с. 25-32].

Вітчизняні вчені мають свою точку зору із цього приводу. Півтора десятка років тому Т. Оболенська наполягала, що «перехід до ринкових відносин в освіті вже конституюювався в суспільстві як факт і дедалі ширше охоплює практично всі ланки і сегменти освітньої системи» [9, с. 6]. Для І. Пасінович поява ринку ПВО є найпомітнішою зміною у системі ВО за роки незалежності. Ринок усе більше визначає цілі, завдання та організацію освіти. Характеристиками ринку вона вважає лібералізацію попиту, пропозиції, ціноутворення, а також розширення споживчого попиту [12, с. 10, 11].

Патора Р. визнає ринок освіти як систему відносин суб'єктів освітнього простору для досягнення певного рівня освіти, здійснення навчання впродовж усього життя з метою всебічного розвитку особистості, розкриття її талантів, здібностей, збагачення інтелектуального, творчого, культурного потенціалів особи та нації загалом [10, с. 30]. Цимбал Л. трактує категорію «ринок освітніх послуг» як сукупність економічних взаємовідносин, що складаються між різнорівневими суб'єктами з приводу купівлі-продажу освітніх послуг [13, с. 7]. Карпюк О. кваліфікує «ринок освітніх послуг» як поняття, яке згідно з домінуючим у сучасних дослідженнях підходом класичної економічної теорії розглядається як «система економічних відносин або безпосередньо сама сфера, де відбуваються дані відносини з приводу виробництва та реалізації освітніх послуг» [15, с. 4]. Незалежно від того, чи це категорія або поняття, зміст дефініції збігається з енциклопедичним визначенням категорії «ринку» як сукупності економічних відносин суб'єктів з організації та купівлі-продажу товарів і послуг відповідно до законів товарного виробництва [27,

с. 235]. Карпюк О. також наводить аутентичне визначення поняття, що свідчить про продовження пошуку змісту, що повною мірою відображає реальність ринку освітніх послуг [15, с. 4]. Змістовне навантаження поняття трансформується залежно вибраного підходу, наприклад маркетингового [14]. Беручи до уваги вимоги інтервальної логіки, як вихідний обрано підхід класичної економічної теорії, згідно з яким поняття «ринку послуг вищої освіти» – це сукупність економічних відносин суб'єктів, чії інтереси реалізуються при наданні та споживанні послуг ВНЗ та інших установ СВО.

Отже, українські науковці одноставно стверджують, що товарно-грошові відносини стали базовими у СВО. Існують різні ринкові моделі ВО, що потребує з'ясування моделі, яка використовується в управлінні вітчизняною СВО.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Вищевикладене дозволяє зробити такі висновки. По-перше, незалежно від уподобань чи антипатій до ринкових відносин, західні фахівці єдині у думці, що до сьогодні ринковому механізму у СВО немає гідної заміни, а значить, суспільство та інші зацікавлені суб'єкти повинні знаходити підходи, створювати умови, будувати інструментарій, які дозволять ефективно використовувати механізм на благо всіх і кожного. Українські фахівці визнають наявність ринкових відносин у вітчизняній СВО. Їх погляди вирізняє академічність, що виявляється у прагненні досконало розібратися в суті питання. Такий підхід цілком очевидний, оскільки на відміну від західних колег, сучасне покоління вітчизняних освітян брало безпосередню участь у реформуванні освітньої парадигми.

По-друге, соціальні потрясіння у країнах Заходу не торкнулися ринкового механізму у СВО. Тому сучасна західна ВО зберегла і примножує кращі академічні традиції, модернізуючи при цьому ринковий механізм відповідно до викликів сьогодення. В Україні, навпаки, протягом кількох поколінь планово-командна економіка знищила історичну пам'ять щодо ринкових відносин у СВО. Держава у порівняно короткий термін реформувала нормативно-правову базу ВО згідно із сучасними ринковими умовами господарювання. Однак неможливо миттєво перебудувати свідомість, у прискореному темпі виховати підприємницьку культуру і теоретично набути комерційних навичок.

По-третє, вибір інтервальної логіки як підґрунтя доказу достовірності реконструкції основних рис ринкових відносин у СВО дозволив використати абстракції формальної логіки для тлумачення ідентичності та відмінностей у розумінні ринкових відносин в українській і зарубіжних СВО як логічної посилки визначення координат української ВО щодо загальноприйнятих освітніх моделей.

Список літератури: 1. Бок Д. Университеты в условиях рынка. Коммерциализация высшего образования / Д. Бок ; [пер. с англ. С. Карпа]. – М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2012. –

224 с. 2. Кларк Б. Р. Создание предпринимательских университетов: организационные направления трансформирования / Б. Р. Кларк // [пер. с англ. А. Смирнова]. – М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2011. – 240 с. 3. Неборский Е. Экономика образования США: университеты и капитализация : монография / Е. Неборский. – Saarbrücken : LAP LAMBERT Academic Publishing GmbH & Co. KG, 2012. – 70 с. 4. Geiger Roger L. Knowledge and money: research universities and the paradox of the marketplace / Roger L. Geiger. – Stanford : Stanford University Press, 2004. – 321 p. 5. Urbano D. Entrepreneurial Universities: Socioeconomic Impacts of Academic Entrepreneurship in a European Region / D. Urbano, M. Guerrero // Economic Development Quarterly. – 2013. – 27(1). – P. 40 - 55. 6. Квік М. Університет і держава: вивчення глобальних трансформацій / М. Квік ; [пер. з англ. Т. Цимбала]. – К. : Таксон, 2009. – 380 с. 7. Hussey T. The trouble with higher education: a critical examination of our universities / T. Hussey, P. Smith. – New York and London : Routledge, 2010. – 153 p. 8. Нуссбаум М. Не ради прибыли: зачем демократии нужны гуманитарные науки / М. Нуссбаум ; [пер. с англ. М. Бендет ; под науч. ред. А. Смирнова]. – М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2014. – 192 с. 9. Оболенська Т. Є. Маркетинг освітніх послуг: вітчизняний і зарубіжний досвід / Т. Є. Оболенська. – К. : Вид-во КНЕУ, 2001. – 208 с. 10. Патора Р. Ринок освіти в системі кадрового забезпечення стратегічного розвитку країни / Р. Патора. – Львів : Нац. ун-т Львів. політехніка, 2002. – 336 с. 11. Боголіб Т. М. Роль освіти і науки у постіндустріальному розвитку України : монографія / Т. М. Боголіб – Київ : Корпорація, 2010. – 408 с. 12. Пасінович І. І. Державне регулювання вищої освіти в умовах ринкових відносин : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / І. І. Пасінович. – Л., 2009. – 20 с. 13. Цимбал Л. І. Особливості регулювання ринку освітніх послуг в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / Л. І. Цимбал. – Чернігів, 2010. – 20 с. 14. Гончаров С. Маркетингові дослідження ринку вищої освіти в Україні / С. Гончаров, О. Бордоженко, Н. Бордоженко // Нова пед. думка. – 2012. – № 1. – С. 180 - 187. 15. Карпюк О. А. Організаційно-економічні засади формування та розвитку ринку освітніх послуг (регіональний аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / О. А. Карпюк. – Чернігів, 2011. – 20 с. 16. Новосёлов М. М. Логика абстракций (методологический анализ) / М. М. Новосёлов. – М. : ИФРАН, 2003. – Ч. 2. – 155 с. 17. Шапчиц П. А. Интервальная временная логика и грамматические времена : автореф. дис. на соискание учёной степени канд. философ. наук : 09.00.07 спец. «Логика» / П. А. Шапчиц. – С. Пб., 2010. – 170 с. 18. A history of the university in Europe. Vol. 1. Universities in the Middle Ages / [W. Rüegg, J. Verger, P. Nardi and other] ; Editor Hilde de Ridder-Symoens. – Cambridge : Cambridge University Press, 2003. – 536 p. 19. A History of the University in Europe. Volume 2. Universities in Early Modern Europe (1500-1800) / [W. Rüegg, W. Frihoff, N. Hammerstein and other] ; Editor Hilde de Ridder-Symoens. – Cambridge : Cambridge University Press, 2003. – 720 p. 20. Закон України «Про освіту» від 23.05.1991 № 1060-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 34. – ст. 451. 21. Закон України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 № 2984-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 20. – ст. 134. 22. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37 - 38. – ст. 2004. 23. Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» від 17.04.2002 № 347/2002 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 16. – ст. 860. 24. Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» від 25.06.2013 № 344/2013 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 50. – ст. 1783. 25. Постанова КМ України «Про Державну національну програму «Освіта» («Україна ХХІ століття») від 03.11.1993 № 896 / відп. за вип. С. С. Павловський. – К. : Райдуга, 1994. – 63 с. 26. Постанова КМ України «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності» від 27.08. 2010 № 796 // Офіційний вісник України. –

2010. – № 67. – ст. 2410. **27.** Економічна енциклопедія : у 3 т. / відп. ред. С.В.Мочерний. – К. : Видавничий центр Академія, 2002. – Т. 3. – 952 с.

Bibliography (transliterated): 1. Bok D. Universitety v usloviyah rynku. Komercializatsiya vysshego obrazovaniya / D. Bok ; [per. s angl. S. Karpa]. – M. : Izd. dom Vysshey shkoly ekonomiki, 2012. – 224 s. **2.** Klark B. R. Sozdanie predprinimatelskih universitetov: organizatsionnye napravleniya transformirovaniya / B. R. Klark // [per. s angl. A. Smirnova]. – M. : Izd. dom Vysshey shkoly ekonomiki, 2011. – 240 s. **3.** Neborskiy E. Ekonomika obrazovaniya SShA: universitety i kapitalizatsiya : monografiya / E. Neborskiy. – Saarbrücken : LAP LAMBERT Academic Publishing GmbH & Co. KG, 2012. – 70 c. **4.** Geiger Roger L. Knowledge and money: research universities and the paradox of the marketplace / Roger L. Geiger. – Stanford : Stanford University Press, 2004. – 321 p. **5.** Urbano D. Entrepreneurial Universities: Socioeconomic Impacts of Academic Entrepreneurship in a European Region / D. Urbano, M. Guerrero // Economic Development Quarterly. – 2013. – 27(1). – P. 40 - 55. **6.** Kviiek M. Universitet i derzhava: vyvchennia global'nykh transformatsii / M. Kviiek ; [per. z angl. T. Cymbala]. – K. : Takson, 2009. – 380 s. **7.** Hussey T. The trouble with higher education: a critical examination of our universities / T. Hussey, P. Smith. – New York and London : Routledge, 2010. – 153 p. **8.** Nussbaum M. Ne radi prybyli: zachem demokratiі nuzhny gumanitarnye nauki / M. Nussbaum ; [per. s angl. M. Bendet ; pod nauch. red. A. Smirnova]. – M. : Izd. dom Vysshey shkoly ekonomiki, 2014. – 192 s. **9.** Obolenska T. Ye. Marketyng osvıtnıkh poslug: vıchyznyani i zarubızhnyi dosvid / T. Ye. Obolenska. – K. : Vyd-vo KNEU, 2001. – 208 s. **10.** Patora R. Rynok osvıty v systemi kadrovogo zabezpechennia strategichnogo rozvytku krainy / R. Patora. – Lviv : Nats. un-t Lviv. politexnika, 2002. – 336 c. **11.** Bogolib T. M. Rol osvıty i nauky u postindustrialnomu rozvytku Ukrayiny : monografiya / T. M. Bogolib – Kyiv : Korporatsiia, 2010. – 408 s. **12.** Pasinovykh I. I. Derzhavne reguliuvannia vyshhoi osvıty v umovax rynkovykh vidnosyn : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk : spets. 08.00.03 «Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym gospodarstvom» / I. I. Pasinovykh. – L., 2009. – 20 s. **13.** Cymbal L. I. Osoblyvosti reguliuvannia rynku osvıtnıkh poslug v Ukraini : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenya kand. ekon. nauk : spets. 08.00.03 «Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym gospodarstvom» / L. I. Cymbal. – Chernigiv, 2010. – 20 s. **14.** Goncharov S. Marketyngovi

doslidzhennia rynku vyshchoi osvıty v Ukraini / S. Goncharov, O. Bordiuzhenko, N. Bordiuzhenko // Nova ped. dumka. – 2012. – № 1. – S. 180 - 187. **15.** Karpiuk O. A. Organizaciino-ekonomichni zasady formuvannia ta rozvytku rynku osvıtnıkh poslug (regional'nyj aspekt) : avtoref. dy's. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekon. nauk : spets. 08.00.05 «Rozvytok produktyvnykh syl i regionalna ekonomika» / O. A. Karpiuk. – Chernigiv, 2011. – 20 s. **16.** Novoselov M. M. Logika abstrakcii (metodologichnyy analiz) / M. M. Novoselov. – M. : IFRAN, 2003. – Ch. 2. – 155 s. **17.** Shapchits P. A. Intervalnaya vremennaya logika i grammaticheskie vremena : avtoref. dis. na soiskanie uchenoj stepeni kand. filosof. nauk : 09.00.07 spec. «Logika» / P. A. Shapchits. – S. P., 2010. – 170 s. **18.** A history of the university in Europe. Vol. 1. Universities in the Middle Ages / [W. Rüegg, J. Verger, P. Nardi and other] ; Editor Hilde de Ridder-Symoens. – Cambridge : Cambridge University Press, 2003. – 536 p. **19.** A History of the University in Europe. Volume 2. Universities in Early Modern Europe (1500-1800) / [W. Rüegg, W. Frijhoff, N. Hammerstein and other] ; Editor Hilde de Ridder-Symoens. – Cambridge : Cambridge University Press, 2003. – 720 p. **20.** Zakon Ukrainy «Pro osvıtu» vid 23.05.1991 № 1060-XII // Vidomosti Verhovnoi Rady URSR. – 1991. – № 34. – st. 451. **21.** Zakon Ukrainy «Pro vyshu osvıtu» vid 17.01.2002 № 2984-III // Vidomosti Verhovnoi Rady Ukrainy. – 2002. – № 20. – st. 134. **22.** Zakon Ukrainy «Pro vyshu osvıtu» vid 01.07.2014 № 1556-VII // Vidomosti Verhovnoi Rady Ukrainy. – 2014. – № 37 - 38. – st. 2004. **23.** Ukaz Prezydenta Ukrayiny «Pro Nacionalnu doktrynu rozvytku osvıty» vid 17.04.2002 № 347/2002 // Ofitsiyni visnyk Ukrainy. – 2002. – № 16. – st. 860. **24.** Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro Natsionalnu strategiiu rozvytku osvıty v Ukraini na period do 2021 roku» vid 25.06.2013 № 344/2013 // Ofitsiyni visnyk Ukrainy. – 2013. – № 50. – st. 1783. **25.** Postanova KM Ukrainy «Pro Derzhavnu nacionalnu programu «Osvıta» («Ukraina XXI stolittia») vid 03.11.1993 № 896 / vidp. za vyp. S. S. Pavlovskiy. – K. : Raiduga, 1994. – 63 s. **26.** Postanova KM Ukrainy «Pro zatverdzhennia pereliku platnykh poslug, yaki mozht nadavatysia navchalnymy zakladamy, inshymy ustanovamy ta zakladamy systemy osvıty, shcho nalezhath do derzhavnoi i komunalnoi form vlasnosti» vid 27.08. 2010 № 796 // Ofitsiyni visnyk Ukrainy. – 2010. – № 67. – st. 2410. **27.** Ekonomichna encyklopediia : u 3 t. / vidp. red. S. V. Mocherniy. – K. : Vydavnychiy centr Akademiia, 2002. – T. 3. – 952 s.

Надійшла (received) 21.05.2015

Загірняк Денис Михайлович - кандидат економічних наук, доцент, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, доцент кафедри фінанси і кредит; тел.: (050) 656-52-40; e-mail: deniszagirnyak@rambler.ru

Zagirniak Denis Mykhailovych - Philosopher Doctor (Econ.), associate professor, Kremenchug Mykhailo Ostrogradskiy National University, Associate Professor of Finance and Credit Department; tel.: (050) 656-52-40; e-mail: deniszagirnyak@rambler.ru

Крат Олег Адольфович – доктор економічних наук, професор, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, професор з покладанням обов'язків завідуючого кафедри маркетингу; тел.: (050) 328-99-88; e-mail: secr@kdu.edu.ua

Kratt Oleg Adolfovich - Doctor of Sciences (Econ.), Professor, Kremenchug Mykhailo Ostrogradskiy National University, Professor of laying the duties of the Head of Department of Marketing; tel.: (050) 328-99-88; e-mail: secr@kdu.edu.ua